

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ
2005

ΕΚΦΩΝΗΣΕΙΣ

Κωνσταντίνος Καβάφης

Ὁ Δαρεῖος

Ὁ ποιητής Φερνάξης τό σπουδαῖον μέρος
τοῦ ἐπικοῦ ποιήματός του κάμνει.
Τό πῶς τήν βασιλεία τῶν Περσῶν
παρέλαβε ὁ Δαρεῖος Ὑστάσπου. (Ἄπό αὐτόν
5 κατάγεται ὁ ἔνδοξός μας βασιλεύς,
ὁ Μιθριδάτης, Διόνυσος κ' Εὐπάτωρ). Ἄλλ' ἐδῶ
χρειάζεται φιλοσοφία· πρέπει ν' ἀναλύσει
τά αἰσθήματα πού θά εἶχεν ὁ Δαρεῖος·
ἴσως ὑπεροψίαν καί μέθην· ὄχι ὅμως - μάλλον
10 σάν κατανόησι τῆς ματαιότητος τῶν μεγαλείων.
Βαθέως σκέπτεται τό πρᾶγμα ὁ ποιητής.
Ἄλλά τόν διακόπτει ὁ ὑπηρέτης του πού μπαίνει
τρέχοντας, καί τήν βαρυσήμαντην εἶδησι ἀγγέλλει.
Ἄρχισε ὁ πόλεμος μέ τούς Ρωμαίους.
15 Τό πλεῖστον τοῦ στρατοῦ μας πέρασε τά σύνορα.

Ὁ ποιητής μένει ἐνεός¹. Τί συμφορά!
Ποῦ τώρα ὁ ἔνδοξός μας βασιλεύς,
ὁ Μιθριδάτης, Διόνυσος κ' Εὐπάτωρ,
μ' ἑλληνικά ποιήματα ν' ἀσχοληθεῖ.
20 Μέσα σέ πόλεμο - φαντάσου, ἑλληνικά ποιήματα.

Ἄδημονεῖ ὁ Φερνάξης. Ἄτυχία!
Ἐκεῖ πού τό εἶχε θετικό μέ τόν «Δαρεῖο»
ν' ἀναδειχθεῖ, καί τούς ἐπικριτάς του,
τούς φθονερούς, τελειωτικά ν' ἀποστομώσει.
25 Τί ἀναβολή, τί ἀναβολή στά σχέδιά του.

Καί νά 'ταν μόνο ἀναβολή, πάλι καλά.
Ἄλλά νά δοῦμε ἄν ἔχουμε κι ἀσφάλεια
στήν Ἄμισό. Δέν εἶναι πολιτεία ἐκτάκτως ὀχυρή.
Εἶναι φρικτότατοι ἐχθροί οἱ Ρωμαῖοι.
30 Μποροῦμε νά τά βγάλουμε μ' αὐτούς,
οἱ Καππαδόκες; Γένεται ποτέ;
Εἶναι νά μετρηθοῦμε τώρα μέ τές λεγεῶνες;
Θεοί μεγάλοι, τῆς Ἀσίας προστάται, βοηθήστε μας. -

Όμως μέσ σ' ὄλη του τήν ταραχή καί τό κακό,
ἐπίμονα κ' ἡ ποιητική ἰδέα πάει κ' ἔρχεται -
τό πιθανότερο εἶναι, βέβαια, ὑπεροψίαν καί μέθην·
ὑπεροψίαν καί μέθην θά εἶχεν ὁ Δαρεῖος.

(1920)

1. ἐνεός: εμβρόντητος, κατάπληκτος

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- A.** «[...] “Εγώ εἶμαι”, ἔλεγε στά τελευταῖα τῆς ζωῆς του Καβάφης, “ποιητής ιστορικός· ποτέ μου δέν θά μπορούσα νά γράψω μυθιστόρημα ἢ θέατρον· ἀλλά αἰσθάνομαι μέσα μου 125 φωνές νά μέ λέγουν ὅτι θά μπορούσα νά γράψω ἱστορίαν”. Τί λογῆς ἱστορία; Θά μᾶς τό δείξει ἡ ἀνάγνωση τοῦ “Δαρεῖου”». [Δ. Ν. Μαρωνίτης, «Υπεροψία καί μέθη. (Ο ποιητής καί Ἱστορία)», Δεκαοχτώ κείμενα, Αθήνα: Κέδρος 1970].
Να δώσετε πέντε παραδείγματα ἀπό το κείμενο με τα ὁποῖα να δικαιολογεῖται ἡ πιο πάνω ἀποψη.
- Μονάδες 15**
- B1.** Εξετάζοντας τήν ποιητική γραφή του Κ. Π. Καβάφη στο ποίημα «Ὁ Δαρεῖος», να εντοπίσετε τέσσερα χαρακτηριστικά στοιχεία «καβαφικῆς ειρωνείας», δίνοντας τα σχετικά παραδείγματα καί σχολιάζοντάς τα.
- Μονάδες 20**
- B2.** «Στήν ποιητική τοῦ Καβάφη τίποτα δέν εἶναι τυχαῖο· τά ποιήματά του τά προσέχει καί τά λεπτοურγεῖ ὡς τήν τελευταία λεπτομέρεια. Ἡ στίξη, οἱ περίοδοι, οἱ παύσεις, ὅλα εἶναι ὑπολογισμένα, ὅλα ὑπηρετοῦν τήν “τέχνη τῆς ποιήσεως”». [Λίνου Πολίτη, Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, Αθήνα: ΜΙΕΤ 1980].
Να εντοπίσετε στους στ. 21-33 τα στοιχεία που δικαιολογοῦν τήν παραπάνω ἀποψη του Λ. Πολίτη καί να σχολιάσετε συνοπτικά τή λειτουργία τους.
- Μονάδες 20**
- Γ.** Να σχολιάσετε σε δύο παραγράφους (130-150 λέξεις) το περιεχόμενο των στ. 34-37 (“Όμως μέσ ... θά εἶχεν ὁ Δαρεῖος”).
- Μονάδες 25**
- Δ.** Το ἀκόλουθο κείμενο εἶναι ἕνα ποίημα για τήν ποίηση· τι μας ἀποκαλύπτει σε αυτό ο Ἄρης Δικταῖος για το ρόλο τῆς τέχνης του;
- Μονάδες 20**

Ἡ Ποίηση

Μά ἐσύ, Ποίηση,

πού ἔντυνες μιά φορά τή γυμνή μέθη μας,
ὅταν κρυώναμε καί δέν εἶχαμε ροῦχο νά ντυθοῦμε,
ὅταν ὀνειρευόμαστε, γιατί δέν ὑπῆρχε ἄλλη ζωὴ νά ζήσουμε,
δέ θά ὑπάρξουν πιά σύννεφα γιά νά ταξιδέψουμε τή ρέμβη μας;
δέ θά ὑπάρξουν πιά σώματα γιά νά ταξιδέψουμε τόν ἔρωτά μας;

Μά ἐσύ, Ποίηση,

πού δέ μπορεῖς νά κλειστεῖς μέσα σέ σχήματα,
μά ἐσύ, Ποίηση,

πού δέ μποροῦμε νά σ' ἀγγίξουμε μέ τό λόγο,
ἐσύ,

τό στερνό ἴχνος τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ ἀνάμεσά μας,
σῶσε τήν τελευταία ὥρα τούτη τοῦ ἀνθρώπου,
τήν πιό στυγνή καί τήν πιό ἀπεγνωσμένη,
πού ὁ Θάνατος,

πού ἡ Μοναξιά,

πού ἡ Σιωπή,

τόν καρτεροῦν σέ μιά στιγμή μελλούμενη.

Ἄρης Δικταῖος, Ποιήματα 1935-1953, Αθήνα 1954.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A.

1. Κεντρικοί ρόλοι στο ποίημα αποδίδονται σε πρόσωπα ιστορικά:
Δαρείος Υστάσπου [Αχαιμενίδης βασιλιάς της Περσίας (521 – 486)] (στ. 4)
Μιθριδάτης [Στ' ο Μέγας (120 – 63π.χ)] (στ. 6).
2. Η γενεαλογική συγγένεια του Μιθριδάτη και του Δαρείου. Συγκεκριμένα ο Μιθριδάτης υπήρξε μακρινός απόγονος του Δαρείου (στ. 4-6).
3. Η αναφορά στους Ρωμαίους (στ. 14) και η αναφορά στους Καππαδόκες (στ. 31).
4. Ιστορικός τόπος: Καππαδοκία και συγκεκριμένα Αμισός (στ. 28).
5. Η σύγκρουση ανάμεσα σε Καππαδόκες και Ρωμαίους, δηλαδή ο Γ' Μιθριδατικός πόλεμος και η επερχόμενη ήττα των Καππαδοκών (στ. 14-15, 20).

Σημείωση: Συμπληρωματικά θα μπορούσε να γραφτεί και το εξής (προαιρετικά).

Σχολιασμός των λόγων του Δ. Μαρωνίτη:

Το γεγονός εξάλλου ότι η "πολιτεία" αυτών των προσώπων (το πως απέκτησαν την εξουσία και την αλαζονεία τους γι' αυτήν) αποτελεί το κύριο θέμα του ποιήματος, αποδεικνύει ότι ο Κ. Καβάφης μπορούσε πράγματι να γράψει ιστορία.

B.1.

_σπουδαίον μέρος (στ. 1)

Το επίθετο «σπουδαίον» έχει λόγια κατάληξη γεγονός που επιτείνει την υπάρχουσα ειρωνεία, η οποία έγκειται στο καθ' αυτό περιεχόμενο του στίχου. Συγκεκριμένα, σπουδαίο θέμα με το οποίο θα μπορούσε να ασχοληθεί ένας ποιητής είναι η προσφορά ενός ηγεμόνα και το έργο του και όχι ο τρόπος ανάδειξης του στην εξουσία, πολύ περισσότερο όταν αυτός γίνεται με δόλια μέσα.

_Ο ένδοξος μας βασιλεύς, ο Μιθριδάτης, Διόνυσος κ' ευπάτωρ (στ. 5-6).

Η συνάθροιση κολακευτικών επιθέτων και τίτλων και η απόδοσή τους στο πρόσωπο του Μιθριδάτη δε συνάδουν με το χαρακτήρα και την αλαζονική συμπεριφορά του.

_Τι συμφορά! (στ. 16), Ατυχία! (στ. 21)

Η emphaticκή στίξη λειτουργεί ειρωνικά. Ο Καβάφης με τον τρόπο αυτό καταδεικνύει την ιδιοτελή συμπεριφορά του ποιητή Φερνάζη και τον εγωκεντρικό τρόπο σκέψης του, καθώς η πραγματική συμφορά δεν έγκειται σε προσωπικό επίπεδο αλλά σε συλλογικό-εθνικό (Γ' μιθριδατικός πόλεμος).

_Τι αναβολή, τι αναβολή (στ. 25), Καί νά'ταν μόνο αναβολή (στ. 26)

Η χρήση επαναλήψεων π.χ στους στίχους 25 και 26 η χρήση της λέξης 'αναβολή', που για ακόμη μια φορά, στόχο έχει να αποκαλύψει τον ιδιοτελή προβληματισμό και το ανούσιο δίλημμα του φανταστικού ποιητή Φερνάζη.

* Η αναφορά στα παραδείγματα καβαφικής ειρωνείας είναι ενδεικτική και μπορούν να αναφερθούν και άλλα παραδείγματα ως απάντηση σ' αυτό το ερώτημα.

B.2.

Εμφανές χαρακτηριστικό της ποιητικής γραφής του Καβάφη είναι η προσεγμένη στίξη. Στο συγκεκριμένο απόσπασμα (στ. 21-33) αυτό γίνεται φανερό καταρχάς με τη χρήση θαυμαστικού (στ. 21) «Ατυχία!», που προσδίδει ειρωνικό τόνο στο ποίημα. Στη συνέχεια, η πολλαπλή χρήση ερωτηματικών (στ. 31, 32) «οι Καππαδόκες;», «Γένεται ποτέ;», με την οποία διαφαίνεται η επιτεινόμενη αγωνία του φανταστικού ποιητή Φερνάζη και η υπεροπτική στάση του Μιθριδάτη. Τέλος, στην προσεγμένη στίξη συμπεριλαμβάνεται η ευρεία χρήση κόμματος π.χ στ. 23-25, που λειτουργεί εμφατικά και δίνει τη δυνατότητα στον αναγνώστη να προβληματιστεί γύρω από τη συμπεριφορά και τα κίνητρα του Φερνάζη, αποκαλύπτοντας τη ματαιότητα του διλήμματος του και τον καιροσκοπισμό του.

Παράλληλα, όπως αναφέρει ο Λίνος Πολίτης, η «τέχνη της ποίησης» υπηρετείται και από τις παύσεις. Ενδεικτικά, η χρήση της παύλας στο στίχο 33 «θεοί μεγάλοι.. βοηθήστε μας» αλλά και η απροσδόκητη χρήση του κόμματος, που χωρίζει το ρήμα «βγάλουμε» από το υποκείμενο του «Καππαδόκες», εξασφαλίζουν τον απαραίτητο χρόνο στον αναγνώστη προκειμένου να προβληματιστεί και να συνειδητοποιήσει τις όποιες αλλαγές συντελούνται τόσο σε ιστορικό επίπεδο όσο και στην προσωπική στάση του ποιητή.

Τέλος, στους εξεταζόμενους στίχους, ο λόγος είναι μικροπερίοδος και κοφτός. Ως ενδεικτικά παραδείγματα μπορούν να αναφερθούν οι στίχοι 21 και οι στίχοι 26-29. Αυτός ο τρόπος ποιητικής γραφής προσδίδει ζωντάνια και παραστατικότητα στο ποίημα, κεντρίζει το ενδιαφέρον και οξύνει την αγωνία των αναγνωστών.

Γ.

Στους στίχους 34-37 αίρεται το αρχικό δίλημμα του Φερνάζη σχετικά με τα κίνητρα της ανάληψης της εξουσίας από το Δαρείο. Ο φανταστικός ποιητής καταλήγει λοιπόν στο ότι υπεροψία και μέθη διέκριναν τη συμπεριφορά του Πέρση ηγεμόνα. Τα νέα ιστορικά δεδομένα, η επικράτηση δηλαδή των Ρωμαϊκών λεγεώνων, είναι αυτά που ωθούν το Φερνάζη στο να προσαρμόσει την ποιητική του ιδέα.

Γίνεται φανερό ότι παρόλες τις αντίξοες συνθήκες, τη διεξαγωγή του πολέμου και την επερχόμενη ήττα των Καππαδοκών, ο ποιητικός προβληματισμός του Φερνάζη εξακολουθεί και παραμένει ζωντανός. Ο εξωτερικός κίνδυνος που απειλεί την Αμισό καθιστά κριτικότερη τη στάση του ποιητή φέρνοντας πλέον ολοφάνερα στο προσκήνιο την υπάρχουσα αλαζονεία, ως τρόπο ανθρωπίνης συμπεριφοράς. Η αλαζονεία αυτή δεν περιορίζεται μόνο στο πρόσωπο του Δαρείου, αλλά αφορά και στη στάση του ποιητή Φερνάζη. Έτσι έμμεσα μπορεί να εξαχθεί ότι η έπαρση διέπει συχνά τον καθένα από μας.

Δ.

Το ποίημα του Άρη Δικταίου, που τιτλοφορείται «Η Ποίηση» είναι όπως και το εξεταζόμενο «Δαρείος» ένα ποίημα ποιητικής. Ειδικότερα, παρουσιάζει τον τρόπο με τον οποίο ο ποιητής αντιμετωπίζει την Τέχνη του και αποκαλύπτει τη σημασία και τις μαγικές ιδιότητές της. Αρχικά, με μια επίκληση στην προσωποποιημένη ποίηση «Μα εσύ Ποίηση» αποκαλύπτεται ο ρόλος της ως μέσο έκφρασης έξω από τα καθιερωμένα «που έντυνες ... άλλη ζωή να ζήσουμε». Είναι ένα ταξίδι που επιτρέπει στον ποιητή να γευτεί πρωτόγνωρες εμπειρίες «άλλη ζωή να ζήσουμε», να επιστρέψει σε στιγμές του παρελθόντος και να δοκιμάσει κορυφαία συναισθήματα.

Στη συνέχεια, με μια δεύτερη επίκληση στην προσωποποιημένη Ποίηση υπογραμμίζει τον ανεξάντλητο, αδέσμευτο και μη συμβατικό χαρακτήρα της ποίησης, που ξεφεύγει από κάθετο το καθημερινό και συνηθισμένο και από παραδεδομένα σχήματα «που δε μπορείς να κλειστείς ... το λόγο».

Τέλος, στην ύστατη προς αυτήν επίκληση, την αντιμετωπίζει ως ίχνος της παρουσίας του Θεού ανάμεσα στους ανθρώπους και ως μέσο επαφής μαζί Του. Έτσι, διαπιστώνεται ότι η ποιητική τέχνη σχεδόν θεοποιείται. Σ' αυτήν την θεοποιημένη λοιπόν τέχνη προστρέχει ο δημιουργός προκειμένου να αναζητήσει τη λυτρωτική της δράση και να διεκδικήσει ένα αντίδοτο στην ανθρώπινη μοναξιά και τη σιωπή, οι οποίες και αυτές προσωποποιούνται μέσα στο ποίημα. Η όλη αναζήτηση είναι αγωνιώδης «σώσε την τελευταία ώρα τούτη του ανθρώπου» (χρήση προστακτικής β' ενικού), γιατί η υπόσταση της αποξένωσης και του θανάτου φαντάζει αναπόφευκτη.